گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

وینێ هونەر د دیوانا (پلنگ دەما برسی دبن...) یا هوزانڤان موئەیەد تەیب – یدا

د. نەوزاد عبدالله حاجی
پشكا زمانێ كوردی، كۆلیژا پەروەردا بنیات، زانكویا دهوك، هەرێما كوردستانێ – عێراق

((مێژوویا وەرگرتنا ڤەكولینی: *9 تەباخێ، 2018*، مێژوویا رەزامەندیا بەلاڤكرنێ: *20 شواتێ، 2019*))

پۆختە

ئەڤ ڤەكۆلینە هەولدانەكە ژ بۆ شلۆڤەكرنا وێنێ هونەری دناڤ دەقێن هۆزانا ئەڤێ دیوانا هۆزانڤان (موئەیەد تەیب)یدا، هەلبەت ئەڤ بابەتە (وێنێ هونەریێ هوزانێ) وەكو رەهەندەكێ گەرمێ رەخنەی خوە و ناڤ گۆڕەپانا رەخنا ئەدەبیدا د ئازرینیت چونكی وەكو رەگەزەكێ گرنگ و سەرەكی دناڤ پێكهاتا دەمێ هۆزانێدا دهێتە هژمارتن. دیسان هۆزانڤان چەندین بابەت و واتا ڤەشارتی دناڤ ئەڤی رەگەزیدا بەرجەستەدكەت.

ئەڤێ ڤەكۆلینێ هەولا دەولەمەندكرنا رەخنا ئەدەبیا كوردی كریە و بتایبەت د تەوەرێ پڕاكتیكیدا. ئەڤ گەكۆلینا بناڤونیشانێ (وێنێ هونەری د دیوانا (پلنگ دەما برسی دبن... یا هوزانڤان – موئەیەد تەیب – یدا) بابەتێ وێنێ هونەریێ هۆزانێ ژ لایێ تێگەهـ و پێناسە و گرنگی و جۆرانڤە برِەنگەكێ تیۆری نیشاندایە، پشتی هینگێ مە برِەنگەكێ پڕاكتیكی ئەو جۆرێن وێنەی لسەر دەقێن هۆزانان شلۆڤەكرینە و د ئەنجامدا بۆ مە خۆیا بوو كو ئەو هەمی جۆرێن وێنەی دناڤ دیوانا ناڤبریدا هاتینە رەنگڤەدان و ئەڤان وێنان دەربرینكەكا راستەوخۆ ژ ئێش و ئازارێن مللەتێ كورد دكرن و چەندین دیمەنێن زیندی و نەلف و رەوانبێژی ژ خەباتا گەلێ كورد دناڤدا هاتینە رەنگڤەدان.

پێشەكی

وێنەیێ هونەریێ هوزانێ وەكو رەگەزەكێ هونەریێ گرنگ دناڤ پێكهاتا دەقێ هۆزانێدا هەبوونا خوە سەلماندیە، نە بتنێ ئەڤە، بەلكو بوویە داردەستەك ژی داردەستێ ڤەكۆلەراندا تاكو برێكا ئەوی رەگەزی دەقێن هوزانێ شلۆڤە بكەن و ئەوێ واتایا ڤەشارتی برِێكا ئەوی وێنەی دیاربكەن.

ئەگەرێ هەلبژارتنا مە بۆ ئەڤی بابەتی ئەوە كو تاكو نهۆ چ ڤەكۆلینێن ئەكادیمییێن خۆ سەر لسەر ئەڤێ دیوانا هۆزانڤان (موئەیەد تەیب)ی لبەر چاڤ نەكەتینە و مە ڤیایە ئەم چەوانیا رەنگڤەدانا وێنەیێ هونەریێ هوزانێن ئەڤێ دیوانێ ژی شلۆڤەبكەین و واتا ڤەشارتیا ئەوان هۆزانان دیاربكەین.

ئەڤ كەكۆلینە ژ دوو پشكان پێكدهێتن پشكا ئێكێ لژێر ناڤونیشانێ هاتیە ئەنجامدان

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

(باگراوەندەکێ تیۆری لدۆر پێکهاتا وێنێ هونەری) و ئەڤان هەرسێ تەوەرێن سەرەکی بخوەڤە دگریت (تێگەهـ و پێناسا وێنێ هونەری، گرنگیا وێنێ هونەری، جورێن وێنێ هونەری). پشکا دوویێ لژێر ئەڤی ناڤونیشانی هاتیە (پراکتیزەکرنا لسەر دەقێ هۆزانان) د ئەڤێ پشکێدا، مە بۆ هەر جورەکێ وێنەیێن هۆنەری دیارکربیت دوو یان سێ نموونە ژ دەقێ هوزانان پراکتیزەکریە و واتا ڤەشارتیا ئەوان دیارکریە. ولدوماهیکێ ژی ئەم گەهشتینە چەند ئەنجامەکان.

پشکا ئێکێ

باگراوەندەکێ تیۆری لدۆر پێکهاتا وێنێ هونەری

1-1- تێگەهـ و پێناسا وێنەیێ هونەری:

هونەر بگشتی و ئەدەبیات بتایبەتی، دەربرینێ ژ ئەوێ هەوڵدانا مروڤی دکەت، یاکو بڕۆلێ بەرجەستەکرنا پەیوەندیێن مروڤان رادبیت دناڤ ئەڤێ جیهانێدا، ئانکو ئەڤ سەرەدەریکرنا مروڤان دگەل ئێك ئەنجامێن ئەڤێ سەرەدەریکرنێ دگەل ژیواریدا خوە دناڤ کارێن هونەری بگشتی و ئەدەبی بتایبەتیدا بەرجەستە دکەن. ژ لایەکێ دیترڤە پێدڤیە هندێ ژ بیر نەکەین کو (کەرەستێ ئەدەبیاتی بابەتێن ژیانا مروڤانە و ئەوان هەمی ئەزموون و سەربۆرو هەستێن مروڤان بخوەڤە دگریت)[1].

هەروەسا ئەم دشێین بێژین کو (ئەڤ هەمی جۆرێن هونەرێن جوان وەکو: ئەدەبیات، موزیك، نیگارکێشان ... هتد، هەولددەن کو ژ یوارێ مرۆڤی دناڤ قالبێن هونەریدا بدارێژن و ئەڤ چەندە بریکێن کەرەستێن دەربرینا ئەوان هونەران دهێتەکرن و ئەزموونا مرۆڤان وەکو وێنە و هزران نیشانددەت)[2]، لڤێرە بۆمە دیاربوو کو وێنەیێ هونەری ژ دەرئەنجامێ دەربرینێ ژ ئەزموون و سەرەدەریا مرۆڤان دهێتە بەرهەمئینان، ئانکو رەنگڤەدانا سەرەدەریا مرۆڤان دناڤ جڤاکیدا دکەت و دەمێ کو مە بڤێت (ئەڤ هزر و واتایێن ژ ناڤ جڤاکی دهێنە وەرگرتن مینا هونەرەکێ بژارە و زیندی بهێتە دەربرین، ئەڤجار پێدڤییە، دناڤ وێنەیەکێ هونەریدا بهێتە هەلگرتن و دارشتن)[3].

هەروەسا ئەڤ وێنەیێ هونەریی دهێتە ئافراندن دناڤ هۆزانێدا ((رۆلەکێ مەزن دگێریت دناڤ تێکستێن ئەدەبیدا ب رەنگەکێ گشتی و دناڤ هۆزانێدا بتایبەتی، چونکی هێزمەندیا هۆزانێ دناڤ ئاماژە و هزرێن وێنەدار دا خو دچەسپینیت))[4]، ئانکو ئەگەر مە بڤێت هۆزانەکا کاریگەر و کارتێکەر بۆ خواندەڤان ب ئافرینین، پێدڤیە وێنەیێن هونەریێن بهێز دناڤدا بهێنە ئافراندن.

دەقێ ئەدەبیێ ئافراندی ژ دوو لایان پێکدهێت، ئەوژی روخسار و ناڤەرۆکە و لڤێرە وێنەیێ هونەری دچیتە دناڤ لایێ روخسارا

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

هۆزانێدا، ئانكو رەگەزەكێ هونەرییێ هۆزانێیە بەلێ ((خواندەڤان دشێت برێكا ئەوی ژ لایێ روخسارێ بۆ لایێ ناڤەرۆكێ دەربازببیت))[5]، ئانكو لڤێرە ئەم دشێین بێژین: وێنەیێ هونەرییێ هۆزانێ ئەو رەهەندە یێ كو رۆخسار و ناڤەرۆكا هۆزانێ دگەهینیتە ئێك و دیسان وێنێ هۆزانێ دبیتە دار دەستەك تاكو خواندەڤان بەرەڤ رەهەندێن هزری و ئایدویۆلۆژییێن هۆزانێڤە بچیت. دیسان وێنەیێ هونەرییێ هۆزانێ نە بتنێ دبیتە ڤەگوهێزەر بو هەست و سۆزێن هۆزانڤانی همیە، جڤاكی و ژیواری بەلكو (وێنەیێ هونەری شێوازەكێ هونەرییێ دەربرینێیە و دبیتە ئەگەر كو رامانێن ڤەشارتییێن هۆزانێ بهێنە ئاززاندن)[6]، ئانكو رۆلێ وێنەیێ هۆنەری نیشاندان و ئازراندنا ئەوان بابەتایە یێن كو دناڤ هۆزانێدا دەربرینێ ژێ دهێتەكرن. هەلبەت تێگەهێ وێنەیێ هونەرییێ هۆزانێ بیاڤەكێ بەرفرەه بخوەڤە دگریت. و پێخەمەت زێدەتر بەرجەستەكرنا ئەڤی ئەوەری ئانكو تێگەهـ و پێناسا وێنەیێ هونەری، ئەڤێن خوارێ نیشاندانەكە بۆ چەند پێناسەیەكان بۆ وێنەیێ هونەری هاتینەكرن:

- سی. دی. لویسی) دبێژیت: (وێنەیێ هونەری دیمەنەكە ب پەیڤان هاتیە كێشان)[7]. ئەڤ پێناسە وەكو كەڤالەكێ هونەری تەماشەی وێنەیێ هونەرییێ هۆزانێ دكەت و بەلێ ئاماژێ ب ساخلەتەك جودا ژ كەڤالێ هونەری لقەلەمددەت، ئەوژی: وێنێ هونەرییێ هۆزانێ ب پەیڤان هاتیە كێشان.

- (ئیلزابیت درۆ) دبێژیت: (وێنەیێ هونەری بریتیە ژ جوانترین و بژارەترین پەیڤ كو دناڤ بژارەترین سیستەمێ رێكستیدا هاتینە رێزكرن)[8]. ئەڤ پێناسەیە زێدەتر گرنگیێ ددەتە دەربرینا رێكخستنا پەیڤێن هۆزانێ ژ بۆ ئافراندنا وێنەیێ هۆنەرییێ هۆزانێ، ئانكو پەیڤێن جوان و بژارە كو برەنگەكێ جوان هاتینە رێكخستن دبیتە ئەگەر كو وێنیەكێ هونەرییێ بهێز و كاریگەر بهێتە ئافراندن، ئانكو پێدڤیە پەیڤ یا بژارەبیت و دیسان برەنگەكێ بژارە بهێتە رێكخستن تاكو وێنەیەكێ هونەرییێ جوان و كاریگەر بهێتە ئافراندن.

- (كولودرج) دبێژیت: (دەمێ كو هەست و سوزێن نازك و جوان دبنە ئەگەرێن پێكهینانا وێنەیەكێ هونەری، ئەڤجار ل ئەڤی دەمی، ئەڤ وێنەیە دبیتە پیڤەرەك بۆ رادێ داهێنانا ئەوی وێنەی)[9]. د ئەڤێ پێناسێدا هەست و سۆزێن هۆزانڤانی د بنە رەهەندێ گەرمێ پێكئینانا وێنەیێ هونەرییێ هۆزانێ، ئانكو ئەو وێنەیێ هونەرییێ هۆزانێ یێ كو دبیتە ئەگەرێ بخوەڤەگرتنا هەست و سۆزێن نازك و جوان هینگێ ئەڤ وێنەیە بەلگەیە لسەر رادێ داهێنانا هۆزانڤانی.

- (عەزرا باوند) دبێژیت: (وێنەیێ هونەرییێ هۆزانێ ئەوە كو بابەتەكێ هزری و سۆزداری

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

پێشکێشـی مـه بکـەت)[10]. ئـەڤ پێناسـەیە رەهەنـدێ هـزری و ئایـدیۆلۆژی دنـاڤ وێنـێ هونەریدا ل ڤەلەمددەت، ئانکو ئەو هزرا دناڤ هۆزانێدا دهێتە بەرجەستەکرن، دچیتە دناڤ وێنە هونەریێ هۆزانێدا.

- (محمد غنيمى هلال) دبێژیت: (وێنەیێ هۆنەریێ هوزانێ بریتیە ژ ئەزموونەکا دەروونیا هۆزانڤانى)[11]. ئەڤ پێناسە جەختێ لسەر تەوەرێ دەروونی دکەت کو دبیتە کەرەستە بۆ ئافراندنا وێنەیێ هونەریێ هۆزانێ، ئانکو وێنەیێ هونەریێ هۆزانێ ، دەربرینێ ژ دەروونێ هۆزانڤانی دکەت.

- (عبدالقادر القط): دبێژیت: (وێنەیێ هونەری دناڤ هۆزانێدا بریتیە ژ ئەوی فورمێ هونەری یێ کو برێکا پەیڤ و دەستەواژان دهێتە ئافراندن، هۆزانڤان ئەڤان پەیڤان دکەتە دناڤ سیاقەکێ (سیاق) تایبەتدا و دەربرینێ ژ ئەزموونەکا خوە دکەت...)[12]. ئەڤ پێناسەیە زێدەتر وەکو رەگەزەکێ هونەری تەماشەی وێنێ هونەریێ هۆزانێ دکەت و ئەڤ وێنەیە وەکو فورمەکێ هونەریێ تایبەت برێکا شیانێن زمانییێن هۆزانڤانی دروستدبیت.

2-1- گرنگیا وینێ هونەری:

ئەگەر ئەم برەنگەکێ گشتی بنێرینە بابەتێ وێنێ هونەری دێ بینین نە بتنێ ئەڤ چەندە وەکو رەگەزەکێ هونەری دناڤ هۆزانێدا گرنگیا خوە هەیە، بەلکو بابەتێ وێنێ هونەری بۆ رەخنا ئەدەبی ژی گەلەك گرنگە چونکی (وینێ هونەری وەکو بابەتەکێ رەخنەی گرنگیا خوە دناڤ پرۆسا رەخنەگرتنا ئەدەبیدا هەیە و ئەڤێ چەندێ جهەکێ بلند دناڤ ئەڤێ پرۆسێدا هەبوویە)[13]. ئانکو وێنەیێ هونەری وەکو دار دەستەکێ رەخنەی کاریگەریا خوە هەیە دناڤ پرۆسا رەخنەگرتنێدا کو د بیتە رەهەندەکێ هاریکار بۆ ڤەکۆلەری تاکو برێکا ئەوی دەقێ هۆزانێ شلۆڤەبکەت. سەبارەت گرنگیا وێنێ هونەری بۆ دەقێ هۆزانێ، گرنگیەکا ئێکجار مەزن هەیە و ((وێنێ هۆزانێ جهەکێ تایبەت دناڤ هۆزانێ دا هەیە چونکی ئێکە ژ ستوینێن راگرتنا لایێ هونەریێ هۆزانێ و رەگەزەکێ گرنگە د پێکهاتنا هۆزانێدا))[14]. لدویف ئەڤێ چەندێ دیاردبیت کو وێنێ هونەریێ هوزانێ وەکو پارچەکا پێکهێنەرا هۆزانییە، ئانکو ئێك ژستوین یان بنیاتێن ئاڤاکرنا هۆزانێ وێنێ هونەریە. هەر لدۆر گرنگیا وێنێ هونەریێ هۆزانێ هۆزانڤانێ ئەمریکی (ئازرا پاوند) دبێژیت (ئەو کارێ هۆنەریێ کۆمەکا بژارەیا وێنە و نیگاران بخوەڤە بگریت، دبیتە بنیات بۆ ئاڤاکرنا سەدان هەلبەستان)[15]. ئانکو ئەگەر وێنەیەکێ هونەریێ بهێز و لێکدای و بژارە دناڤ هۆزانەکێدا هەبیت ئەڤجار ئەڤ وێنەیە دێ بیتە ئەگەر کو ئەڤ هۆزانە مینا سەد هۆزانێن دیتر خودان کاریگەری و رامان بیت و ((پرانیا ڤەکۆلەرێن رەخنا ئەدەبی ژی جەختێ لسەر

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

گرنگیا وێنێ هونەری وەكو بنیاتەكێ سەرەكی دكەت دناڤ كارێ هونەریدا))[16]. ژ لایەكێ دیترڤە ئەگەر ئەم بنێرینە گرنگیا وێنێ هونەری بۆ هوزانێ، دێ بینین كو هندەك ژانرێن ئەدەبیێن ئافراندی هەنە، لدویڤ ساخلەتێن هونەریێن پێكهاتنا خوە دهێنە نیاسین ولڤێرە ئەگەر ئەم تەماشەی ژانرێ هۆزانێ بكەین، دێ بینین كو وێنێ هونەری پشتی ساخلەتا (كێش و ریتمێ) دهێت بۆ گرنگریا ئەڤی ژانری ئانكو ئەگەر هۆزانەك یا ڤالابیت ژ وێنێ هونەری، ئەڤێ هۆزانێ ساخلەتا ژانریبوونا خوە وەكو هۆزان ژ دەستدایە چونكی (وێنێ هونەری بنیاتێ هوزانێیە و ئەو ئالاڤە دناڤ هۆزانێدا یاكو دشێت ئافراندن و داهێنانێ پەیداكەت و دشێت واتا و دەلالەتا ڤەشارتیا هۆزانێ بگەهینیتە خواندەڤانان)[17]. ئانكو وەرگر دشێت برێكا وێنێ هونەری زێدەتر دناڤ رەهەندێن دەلالێن هۆزانێدا بچیتە خار و واتا ڤەشارتیە ئەوێ هۆزانێ دەربێخیت. هەروەسا ((وێنێ هونەریێ هوزانێ بنەرەتەكێ هونەریێ هۆزانێ یە و دبیتە كەرستێ هۆزانێ و د هەمان دەم دا كاریگەریا هەست و سوز و ئاشۆپێ هۆزانڤانی خویا دكەت))[18]، ئانكو وێنێ هونەریێ هۆزانێ وەكو بنیاتەكێ گرنگە بۆ ئاڤاكرنا هۆزانێ، هەروەسا لدۆر گرنگیا وێنێ هونەری بۆ دەقێ هۆزانێ هاتیە دیاركرن كو (وێنەیێ هۆزانێ ستوینەكا هۆزانێیە لگەل هەمی دەڤێن هۆزانێن رەسەن هەیە و نە بتنێ وێنەیێ هونەری رەگەزەكێ هونەریێ دەربرینێە بەلكو دبیتە رێكەك بۆ هزركرنێ ژی)[19]، ئانكو گرنگیا وێنێ هونەری نە بتنێ وەكو بنیاتەكێ هونەرییە بۆ هۆزانێ، بەلكو ئەڤ وێنەیە دشێت كاریگەریێ لسەر وەرگری بكەت و چەندین پسیاران لدەڤ ئەوی ب ئازرینیت تاكو د ئەنجامدا هزركرنێ لدەڤ پەیداكەت.

3-1- جۆرێن وێنێ هۆزانێ:

سەبارەت ئەڤی تەوەری، پێدڤیە لدەستپێكێ ئاماژێ بدەینە هندێ كو چ دابەشكرنێن ڤەبڕ نینن بو جۆرێن وێنەیی هونەریێ هۆزانێ، ئانكو چ جۆرێن دەستنیشانكری نینن كو پێدڤیە وێنەیێن هونەری لدویڤ ئەوان بهێنە دابەشكرن، بەلكو هەر ڤەكۆلەرەكی لگۆرەی بەرژەوەندیا ڤەكۆلینا خوە جۆرێن وێنەیی ل گۆرەی كەرەستێ پراكتیزەكری دابەشكرینە. ژ بەر ئەڤێ چەندێ و د ئەڤێ ڤەكۆلینێدا ئەم دێ پشتبەستنێ لسەر ئەڤێ دابەشكرنا خوارێ كەین بۆ جورێن وێنێن هونەریێ هۆزانێ كو برەنگەكێ گشتی پرانیا جۆرێن بەربەلاڤێن وێنێن هونەریێن هۆزانێ لناڤخوە دگریت:-

1-3-1- دابەشبوونا وێنەی ژلایێ ئاڤاهیڤە:

ئێك: وێنێ سادە (تاك):-

ئەڤ جۆرێ وێنەی هەر ژ ناڤێ ئەوی دیارە كو سادەیە، ئانكو سادەترین جۆرێ وێنەیە و ((ژ پەیڤەكا سادە یان لێكدای یانژی ژ پەیوەندیەكا

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

سادە دناڤبەرا نیشانكریاندا و (المدلول) رستەكا سادە دا پێكدهێت، چ پەیڤەكا سەربەخۆبیت یانژی وێنێ پەیڤا رستەكێ بیت))[20].

دوو: وێنێ لێكدای (ئالۆز):

ئەڤ جورێ وێنەی جۆرە ئالۆزیەكێ بخوەڤە دبینیت ئانكو (ئەو جۆرێ وێنەیە ژ كومەكا وێنەیێن سادە دروست دبیت، بەلێ ب مەرجەكی كو دشیان و رێكخستندابیت، ئەو وێنەیێن سادە ببنە ئێك ژ بۆ پێشكێشكرنا سۆزەكێ یان هزرەكی یان هەلویستێ هزرەكا كویرتر و ئالۆزتر)[21].

سێ: وێنێ بهەڤرا:

ئەڤ جۆرێ وێنەی ژ كۆمەكا وێنەیێن سادە و لێكدای پێكدهێت و لدوماهیێ ئەڤ هەمی وێنەیە پێكڤە خوە ددەنە ئێك و وێنەیەكی گشتی یان بهەڤرایی پێكدئینن، ئانكو ئەڤ جۆرێ وێنەی بریتیە ((لە كۆمەلە وێنەیەكی تاك و لێكدراو پێكدێت كە لە دەوری تەوەرێكی شعوری و بیریدا دەستوورێتەوە))[22].

2-3-1- دابەشبوونا وێنەی ژلایێ بزاڤێڤە:

ئێك: وێنێ نەلڤ(جێگیر):

ئەڤ جۆرێ وێنەی یێ جێگیرە ئانكو ((ئەو وێنەیە راستەوخۆیە كە مەودایەكی دیاری كراوەی هەیە كە هیچ بەهایەكی سروشتداری یا ناوەكی هەلێ نەگرتووە هێلەكانی جێگیربوون و گەشەكردنەكەی وەستاوە))[23] لدویف ئەڤێ چەندێ ئەم دشێین بێژین وێنەیی نەلڤ ((دناڤ ئێك تابلوودا دهێتە كێشان و مروڤ دشێت ب كامیرا ئاسای بگریت و كارێن ڤی جۆرە وێنەیە دەربرینێ ژ دەمێ بووری دكەن))[24].

دوو: وێنێ لڤوك (بزاڤ):

ئەڤ جۆرە وێنەیە بەروڤاژی جۆرێ نەلڤە، ئانكو (ئەڤ جۆرە وێنەیە د بیاڤەكێ بەرفرەهتر ژ جۆرێ وێنێ نەلڤ دهێتە پێكئینان و دیمەنێن و ئەوی پری بزاڤن و ژ رەوشەكێ بۆ ئێكا دیتر دهێتە گوهۆرین و دشیاندایە ئەڤ جۆرە وێنەی وەكو درامایێن سینەمایی بهێنە وێنكرن و كارێ ئەڤان وێنەیان دەربرینێ ژ دەمێ نهۆ یان ئایندەی دكەن)[25].

1-3-3- دابەشبوونا وێنەیی ژ لایێ رەوانبێژییڤە:

ئێك: وێنەیێ لێكچواندنێ:

ئەڤ جۆرێ وێنەی لسەر بنیاتێ لێكچواندنێ دناڤبەرا دوو تشتاندا دروستدبیت و بریتیە ژ (سالۆخدانا تشتەكی ب تشتەكێ دیتر ودبیتە بنیاتێ پێكئینانا ئەڤی جۆرێ وێنەی و ئەڤ جۆرێ وێنەی چوار رەگەز هەنە، ئەو ژی ئەڤەنە: لێچۆ، لەوچۆ، ئامرازێ لێكچواندنێ، روویێ لێكچواندنێ)[26].

دوو: وێنێ خوازەیی:

ئەڤ جۆرێ وێنەی لدویڤ ئاراستا خوازەییا دەربرینێن رەوانبێژیی دناڤ هۆزانێدا دروست دبیت و ئەڤ جۆرێ وێنەی (بریتیە ژ ئەوی

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

وێنەیی یێ كو ژ ئەنجامێ بكارئینانا پەیڤێ ژ واتا سەرەكی بۆ واتایەكا دیتر دروست دبیت)[27].

سێ: وێنێ خواستنێ:

ئەڤ جۆرێ وێنەی لسەر بنیاتێ خواستنێ دروست دبیت و (ئەڤ وێنەیە ب خواستنا تشتەكێ دیتر دروست دبیت یانژی ب خواستنا رێژەییا هندەك سیمایێن تشتەكی دی كو نە ژ سروشتێ ئەوی بیت)[28]. هەروەسا پێدڤیە هندێ ژبیرنەكەین كو ئەڤی جۆرێ وێنەی سێ رەگەز هەنە، ئەوژی ئەڤەنە (لێ خواست، بۆ خواستی، خواستی)[29].

چوار: وێنێ دركەی:

سەبارەت ئەڤی جۆرێ وێنێ رەوانبێژی وپێتڤیە لدەسپێكێ ئاماژێ بدەینە هندێ كو دركە ئەوە ((دەمێ ئاخفتنكەری بڤێت واتایەكێ دیاربكەت، بەلێ ناڤێ هەلگرێ ئەوێ واتایێ نا ئیینیت، ئەڤجار دێ تشتەكێ د یتر ئینیت كو نە راستەوخو ئاماژێ بدەتە ئەوێ واتایی))[30].

ئانكو دركە بریتیە ژ (ئاشكەراكرنا تشتێ چێدبیت ژ ئەنجامێ بكارئینانا تشتەكێ دیتر كو ئاماژێ ب ئەوی تشتی ددەن و رامانا ئەوی ئاشكەرادبیت)[31].

پشكا دووێ

پراكتیزەكرن لسەر دەقێ هۆزانان

2-1- پراكتیزەكرن وێنەیێ سادە:

- هوزانڤان دبێژیت:

((ئەنفال...

بو سەر وارێ خوین و بەفرێ

بۆ سەر چیا

چەم كانیا

كەو و كەڤۆك و كویڤیا

بۆ سەر گولا

خەونێن دلا

لیسێ پەروانە و بلبلا))[32]

د ئەڤێ پارچە هوزانا ژووریدا، چەندین وێنەیێن سادە هاتینە و هەر وێنەیەك ژ ئەوان ژ پەیڤەكا سادە و سەربەخۆ پێكهاتینە، ئانكو هەر وێنەیەك ژ ئەوان یێ سەربەخۆیە و سادەیە و دناڤ چ بازنێن وێنەیدا نازڤرن. بۆ نموونە پەیڤێن (خوین، بەفر، چیا، چەم، كانیا، كەو، كەڤۆك، كویڤی، گول، دل، لیس، پەروانە، بلبل)، هەر پەیڤەك ژ ئەڤانا پەیڤەكا سادەیە و هەر پەیڤەك ژ ئەوان وێنەیەك سادەیە و خواندەڤان دشێت ب ئاسانی چوارچوڤێ ئەڤان وێنەیان بەرجەستە بكەت بدیتنا مە، مەبەستا هۆزانڤانی ژ ئافراندنا ئەڤان وێنەیێن سادە دناڤ ئەڤێ هوزانێدا ئەوە كو دڤێت سالۆخدانەكێ بدەتە سەر ئەوی جهێ كورد لێ دژین كو كوردستانە كو ژ نەحەقی دوژمن ئەنفال و وێرانكرن سەر كورداندا راكرن و مە لڤێرە مەبەست ژ وێنێ (خوین)ێ ئەوە كو ئاماژێ ددەتە مێژوویا خویناوییا گەلێ كورد و ئەو سالۆخێن دیترژی دەربارەی سروشتێ جوانێ

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

کوردستانێیە کو تەوەرێ بێگونەهیا کوردان نیشاندەدت.

- هوزانڤان دبێژیت:

((هەر جارەکا ئەز دهێم و تە نەبینم
ئەگەر زوی
سەد و ئێك جارا،
ناڤێ تە ب خۆڤە نەخوینم
وەك بەلگەکێ زەر و وەریای
دلەپێ باهۆزەکا پائیزێ دا
ئەز نزانم دێ من کیڤە بەت و
دێ خۆل کیرێ بینم
ئەی جوانتر
ژ شلێرێن سەرێ گارەی
ئەی کو باژێر
ژ جامەکا د لێڤارا مەی
ژکیڤە دهێت
ئەڤ هێز و هەیبەتا تە هەی))[33]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا کۆمەکا وێنەیێن سادە هاتینە ئافراندن و هەر ئێك ژ ئەڤان وێنەیان ژ پەیڤەکا سادە پێکهاتیە و هەبوونا خوە وەکو وێنەیەکێ سەربەخۆ راگەهاندیە، پەیڤێن (بەلگ، باهۆز، شلێر، گارە، جام، مەی... هتد) هەر ئێك پەیڤەکا سادەیە و دبیتە وێنەیەکێ سادە. مەبەستا هۆزانڤانی ژ ئەڤان وێنەیێن سادە د ئەڤێ پارچە هوزانێدا، ئەوە کو دڤێت برێکا ئەڤان وێنەیێن سادە ئاماژێ بدەتە رادێ جوانی و ژێهاتیا کەسەکی یان تشتەکی، ئانکو دڤێت بڕێکا دیارکرنا رادێ جوانیا ئەڤان وێنەیێن سادە، رادێ جوانیا ئەڤێ کەسی یان تشتی دیاردکەت بۆ نموونە جوانیا (بەلگێن زەرێن پایزێ، گول شلێر، چیایێ گارەی، و پەرداخەکێ پڕی مەی) ئانکو ئەڤ جوانیا دناڤ ئەڤان وێنەیێن سادەدا هەین دکەتە ئاماژە بۆ جوانی و ماقویلیا ئەڤی کەسێ یان تشتێ هۆزانڤانی مەبەست پێ هەی.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((باران،
نامەیا عەشقێ یە
ژ ئەسمانی
بۆ عەردی
بەرسڤا وێ،
هەر کینا چەم و کانیا
گرنژینا گول و گیا
ل سەر رویێ دەشتێ و
لێڤێن چیا))[34]

چەند وێنەیێن سادە دناڤ ئەڤێ هۆزانا ژووریدا هاتینە ئافراندن و هەر وێنەیەك ژ ئەوان ژ پەیڤەکا سادە پێکهاتیە و هەر پەیڤەك ژ ئەڤان (باران، ئەسمان، عەرد، چەم، کانی، گول، گیا، سادە پێکدئینیت. بدیتنا مە مەبەستا هۆزانڤانی و ئافراندنا ئەڤان وێنەیان د ناڤ ئەڤێ

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

هوزانێدا ئەوە کو دڤێت ئاماژێ (برێکا پرۆسەکا کەشناسیا سروشتی کو بارینا بارانێیە) بدەتە رەهەندەکێ دەلالیێ ڤەشارتی کو ئەوژی باران بارینە، وەکو عەشق و دلوڤانی و رەحمێ و خێر و بەرەکەتێیە.

2-2 پراکتیزەکرن وێنەیێ لێکدای:

- هوزانڤان دبێژیت:

((هاتن وەك کولیێن بەش
وەك گورگێن دەڤ ب خوین
هاتن وەك شەڤا رەش
وەك هۆڤێن دل ب کین
کوردستان من سۆت
ئەو بەهەشتا رەنگین
کوشتن زارۆك و ژن
کاڤل بوون ئاڤاهی))[35]

د ئەڤێ پارچە هۆزانا ژووریدا وێنەیەکێ لێکدای هاتیە ئافراندن کو دبیتە وێنەیەکێ سەرەکی بۆ سەرجەم پێکهاتا ئەڤێ هوزانێ و ژ بۆ ئافراندنا ئەڤی وێنە چەند وێنەیێن سادە هاتینە ئافراندن وەکو (کولی، گورگ، خوین، شەڤ، هۆڤ، زارۆك، ژن، ئاگر، کاڤل.... هتد) ئەڤە هەمی وێنەیێن سادەنە و هەر ئێك ژ پەیڤەك سادە پێکهاتیە کو د ئەنجامدا ئەڤ هەمی وێنەیێن سادە خوە ددەنە ئێك و هەمی پێکڤە وێنەیەکێ لێکدای دروستدکەن وئەوژی، وێنێ دیمەنەکێ خویناوییە ژ کوشتن و گرتن و خوین رشتن و سوتن و تالانکرن و وێرانکرنا کوردستانێیە ژ لایێ دوژمنیڤە. ئانکو وێنێ لێکدایێ سەرەکیێ ئەڤێ پارچە هۆزانێ دیمەنێ خویناویێ کوردستانێە کو کوشتن و گرتن و سوتن و هەرافتن دناڤدایە هۆزانڤان ڤیایە برێکا ئەڤی وێنەی ئاماژێ بدەتە ئەوێ زۆرداری ستەما دوژمن لگەل کورد دکەت.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((ل بەر بەرێ رەش
هەر دو دەستێن خۆ پێن بچویك
ل بەر عەرشێ خودێ راگرتن و
ب سێ دەنگا هاوارکر
ئەی خودایێ من!
کیژ دل،
هندی دلێ من
ژ ئیمانا تە پڕبوویە؟!
کیژ باغ،
هندی بەهەشتا تە و
کوردستانا من...
تژی خوین و ئاگر بوویە؟!
ل بەر بەرێ رەش
نە بەهەشت ل بیرێ بوو، نە دۆزەخ
نە چل پەری...
نە مەی و هنگڤین و نەچەمێن شیری
نە ئاگرێ،
ئاگرێ مە ژ چریسکەکا وی چێکری
ل بەر بەرێ رەش
رۆندکێن خۆدا،

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

بوو بويكا بارانێ و))[36]

دئەڤێ پارچە هوزانێدا وێنێ لێكدای هاتيە ئافراندن و بوويە وێنێ سەرەكيێ ئەڤێ هوزانێ. هوزانڤانی ژ بۆ كێشانا ئەڤی وێنەی، پەنا بريە بەر كۆمەكا وێنەيێن سادە كو هەمی پێكڤە خوە ددەنە ئێك و خزمەتا وێنێ سەرەكيێ ئەڤێ هۆزانێ دكەن. وێنێ لێكدايێ ئەڤێ هۆزانێ، بريتيە ژ وێنێ كەسەكی كو چوويە بەر بەرێ رەش و دوعا يان بۆ مللەتێ خوە ژ خودايێ دكەت و هندی هند ب رژدی ئەڤان دوعايان دكەت، روندكێن چاڤێن ئەڤی دهێنە خار. ئەو وێنێن سادە ژی ئەڤەنە (بەرێ رەش، باغ، بەهەشتن كوردستان، خوين، ئاگر، دۆزەخ، پەری، مەی، هنگڤين، شير، روندك، ... هتد). ئانكو ئەڤ كەسە كو هەر هۆزانڤان بخوە ناڤێ ئەوی دياركريە كو هۆزان بۆ كريە دياری و ناڤێ ئەوی (مەلا نەزير)ە، ئەڤ (مەلا نەزيرە) چوويە باژێرێ (مەكە) مالا خودێ و لبەر بەرێ رەش دەستێن خوە بلندكرينە و نە بەهەشت و نە دۆزەخ و خوشێت ديترێ وەكو شيری هنگڤينی و مەی، ل هزرا ئەوی نەبوو بتنێ وەلاتێ ئەوی كوردستان ل هزرا ئەوی بوويە كو دووعا بۆ وەلاتێ خوە كوردستان كرينە و ئەڤ كەسە دەستێن ئەوی دبلندن بۆ ئاسمانا و دوعادكەت و دكەتە گری لبەر بەرێ رەش و ئەڤە يە وێنێ سەرەكيێ ئەڤی هۆزانێ.

-هۆزانڤان دبێژيت:

((خەونا وی سار نەبو..
ژ باژێری ڤەدەر
دەرگەهێ وی دارو
دەرازينكا وی بەر
دارەكا تويشەمبی
حەوشەكا بچويك
حەودەكا رحانا و گولچيچەكێن
زەر
ل سەر دەرازينكا وی
سپێدە و ئێڤار
دايكەكا رەبەن و ژار
جانێ وێ ئاگر و
دلێ وێ بريندار
چاڤ ل رێ يە..))[37]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا، و بتنێ خانيەكێ كەسێن هەژار و بێسەر و بەريێ سەرەكيە و لێكدايە دناڤ ئەڤێ پارچە هۆزانێدا هۆزانڤانی ژ بۆ ئاڤاكرنا ئەڤی وێنەی چەندين وێنەيێن سادە دناڤ ئەڤێ پارچە هۆزانێدا بەرجەستەكرينە تاكو خزمەتا وێنێ لێكدايێ ئەوی خانی يان كۆلكێ بكەن، ئەڤان وێنەيێن سادە (ئاخ، بەر، باژێر، دەرگەهـ، دار، بەر، تويشەمبی، رحان، گولچيچەك، دايك، ... هتد) پشكداری و دپێكئينانا ئەڤی وێنەيێ لێكدايدا كريە بديتنامە مەبەستا هۆزانڤانی ژ ئافراندنا ئەڤی وێنەيێ لێكدای ئەوە، لايەنێ هەژاری و سادەييا ژيانا خەلكێ كوردستانێ دياردكەت ئانكو گەلەك

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

خەلكێن هەین هەژارن و خانییێن ئەوان بێسەر و بەرن و ژیانەكا سادە د بەنە سەری، بەلێ د سەر ئەڤێ چەندێرا ژی كەسێن دەولەمەند دلێ خوە دبەنە ئەڤان خانییێن سادە و بخوە دكەنە جهێ كارگەهـ و بازرگانیان.

3-2 وێنەیێ بهەڤڕایی:

- هۆزانڤان دبێژیت:

((ئەز كیڤی مە
زارۆكەكێ نەهـ سالی مە
ئەڤ سێ سالە بۆ یاخچی مە
مالا من ..
كۆلكەكێ بچویك
ژ ئاخ و بەرا
تەجاوزە و
ژ هەمی خانییێن تەجاوز پێهەلترە
ژ هەمیا نزمتر و تاریترە
رێكا وی ژی .... پەسارەكە
ژ كێلیا شەدایێ ركترە!!))[38]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا وێنەیەكێ بهەڤڕای هاتیە ئافراندن و چەندین وێنەیێن سادە هاتینە كو دبێ سەنتەرن وەكو (زارۆك، كۆلك، ئاخ، بەر، پەسار، كێلیا شەدا، ...هتد)، ئەڤە هەمی وێنەیێن سادەنە و دبێ سەنتەرن و چ پەیوەندییێ راستەوخو دگەل ئێك نینن و بهەڤرا وێنەیەك بهەڤڕایی ئافراندیە كو بدیتنا مە ئەو سەنتەرێ ئەڤان هەمیان پێكڤە گرێددەن ئەوە كو هۆزانڤانی دڤێت برێكا ئەڤی وێنەی تەوەرێ، هەژاری و دەستكورتیا ئەوان كەسان دیاربكەت یێن كو ژ گۆندان قەستا باژێران دكەت، ئەڤ كە دناڤ خانیین بێسەروبەر دا دژین و كارێن وان ژی د سادەنە.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((وەختێ تو ژ دلێ وی چیایێ بلند و بەفرین، دەربووی..
تو كانیكەكا بچویك بووی
ئاڤاتە،
ژ تاڤا هەیڤێ
ئەو ڤاشێرا، زەلالتربوو
هینگێ هەمی كەو و كەڤۆك و بلبلا
قەستا دەرێ تە كر و
ئاڤا تە ڤەخار..
بەر و كومتل
ژ رێكا خۆ گرێل كرین و
بوویە جۆك
گول و گیا
هەر دوو رەخێن تە شین كرین،
ئیدی تو بوویە هەشارا...
شێر و پلنگ و ڤاچاغێن چار دەولەتا...))[39]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا ، وێنەیەكێ بهەڤڕای هاتیە دروستكرن و هەر وەكو دهێتە دیتن كومەكا وێنەیێن سادە و بێ سەنتەر خوە دا ینە ئێك و بەرجەستەیا خوە دناڤ ئەڤی وێنەیێ بهەڤڕایدا وەرگرتیە. وێنەیێن (چیا، كانی،

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

هـەیف، شـێر، کـەو، کـەڤۆك، بلبـل، ئـاڤ، بـەر، کومتـل، جـۆك، گـول، گیـا، شـێر، پلـنگ، ...هتـد) دسـادەنە و چ پەیەوەنـدیێن راسـتەوخۆ دگـەل ئێك نینن بەلێ هەمی پێكڤە خوە ددەنە ئێك و ب هـەڤرا وێنەیـەكێ بهـەڤرایی پێكـدئینن. بـەلێ بـدیتنا مـە، ئـەو سـەنتەرێ مەبەسـتا هۆزانڤـانی پێ هەی ئەوە كو وەلاتـە یـان كوردستانە یانـژی رێكا ئازادیا مللەتیە، ئانكو دەمێ شورەشا كوردی ژ نـاڤ جـەرگێ چـیای دەركـەتی لدەسـتپێكێ یـا بچیك بـوو، بـەلێ گەلـەك یـا ب شـەوق بـوو مینـا تاڤا هـەیف و سـتێران رێكا گـەنجان زەلالـدكر و پەیوەندی ب شۆرەشێ دكرن و هـەر بـەرەڤانیكر (بـەر و گومتـل گرێـل كـرن) ئـانكو خـەباتكر و بەرسینگا دوژمنی گرتن تاكو وەلات ئـازادبووی و (شـێر و پلـنگ) مێرخـاس و خەباتكـەر لنـاڤ وەلاتێ خرڤەبوون.

4-2- وێنێ نەلف:

هۆزانڤان دبێژیت:

((ل بنارێ گارەی
گوندەكێ هەی
خوزی ئەز
بالندەیەكێ ئەسمانێ وی بام))[40]

د ئـەڤێ پارچـە هۆزانێـدا، وێنەیـەكێ نـەلف هەیە و هەر نیگاركێشەك دێ شێت برێكا فرچە و رەنگان لسەر بەرتالـەكی كێشیت، ئەڤ وێنەیە یێ جێگیرە چیایەك هەیـە و لبنێ ئـەڤی چیای وێنـێ گونـدەكێ كـوردەواری دێ هێتـە كێشـان ولسـەر ئـەسمانێ ئـەڤی گونـدی ژی، وێنـێ بالندەكیە كو لهنداڤ گوندی دێ هێتە كێشان.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((ئەڤ سۆراتیا هوین،
ب دەق و لێڤێن مەروایێ ڤەدبینن
نە سۆراڤا دایكا وێ یە،
یاری پێ كرین،
ئەو خوینە خوین...
ئەڤ پنییێن رەش و شینێن
هەمی لەشێ وێ داپۆشین
نە نیشانن،
نە بویاخێن رەسمی نە...
ئەو سەچمەنە و برن))[41]

د ئـەڤی وێنـەیێ راوەسـتیایدا، هۆزانڤـانی دیمەنـەكێ غـەمگین كێشایە و هـەر هۆزانڤـانی بخوە ئاماژە دایە هندێ كو ئـەڤ كچا دنـاڤ ئـەڤی وێنەیێ نەلفدا زارۆكەكە خەلكا كـەركوكێ یـە و ژ ئـەنجامێ كریارەكـا تیرورسـتی، ئـەڤێ زارۆكـێ (مەروا)، خێزانا خوە هەمی (دایك و بـاب و دوو خوشـك وبرایـەك) ژ دەسـتداینە و ئـەو ژی بریندارببوویـە، د ئـەڤی وێنـەیێ نەلفـدا وێنـێ ئـەوێ زارۆكـا بنـاڤێ (مـرەوا) هاتیـە كێشـان كـو خوینێ سەروچاڤێن ئەوێ داپۆشـینە و ساچمێن رەش و شوین لسەر لاشێ ئـەوێ هەنـە و دكەنـە هـەوار. هۆزانڤـانی ڤیایـە برێكا كێشانا ئـەڤی وێنـەیێ نـەلف ئامـاژێ بدەتـە دیـاردا كریـارێن تیرورسـتێن خـۆ كـوییێن دنـاڤ مللەتیـدا، كـو چ

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

جوداهيێ نائێختە دناڤبەرا مرۆڤاندا ، بخوە كەسێن سڤيلێن بێگونەهێن وەك ژن و زارۆكا ن ژى ژ بەر كارێن وان يێن تيرورستى قورتال نابن.

- هۆزانڤان دبێژيت:

((ل دەڤێ وێ گولا ژستەمێ دكەلى
ستوينەكا كورت...
وەكى بەژنا سولتانى كورت
ژ فەرهەنگا كينا فاشزمێ
دو پەيڤێن رەش، هەلاتبوون
"قف للتفتيش"))[42]

د ئەڤێ وێنەيى نەلڤدا، هۆزانڤانى ديمەنەك ژ ديمەنێن ستەما رژێما بەعس كێشايە، ئەوژى وێنێ نەلڤێ زالگەهێن دوژمنى بوون كو لدەرازينكا هەمى باژێر و گوندا دانابوون، ئەڤ وێنێ نەلڤ يێ زالگەهەكێ يە كو ستوينەك لبەر زالگەهان دهاتە دانان و بزمانێ عەرەبى ئەڤ رستە لسەر دهاتە نڤيسين ((قف للتفتيش)) ئانكو (راوەستە ژ بۆ پشكنينێ). رەهەندێن ئەڤى وێنەيێ نەلڤ وەسانێ هاتيە كێشان كو زالگەهەك دوژمنى هەيە و چەند لەشكەر لبەر زالگەهێنە و ئەو ستوينە ژى لبەر زالگەهێ هاتيە دانان كو لسەر نڤيسيە (قف للتفتيش).

5-2- پراكتيزەكرن لسەر وێنەيێ لڤوك:

هۆزانڤان دبێژيت:

((ل رێكا چەلێ
ئەڤە حەفت سەعەتە،
ل بەرڤێ بەفر و بارانێ،
ب سەر ڤێ ژێهەلى دكەڤيت.
ئەڤە حەفت سەعەتە،
ئەڤ زارۆكە ل ملى و
حەفت سەعەتە رح د سەردا چووى و
هندى دهێتێ،
دلێ وێ ناگريت دەستا ژێ بەردەت
هندى دهێتێ
دەستێ وێ ناگريت
جەگەرا خۆين ئاخ و بەركەت))[43]

د ئەڤێ پارچە هۆزانا ژووريدا، وێنەيەكێ ب بزاڤ هاتيە ئافراندن و هۆزانڤانى ديمەنەك ژ ديمەنێن غەمگينێن كارەساتا كۆچا مليونيا گەلێ كورد نيشاندايە. ژنەكا كورد زارۆكێ ئەوێ ل مليیە و ژێهەل ب سەر چياى دكەڤيت و ئەڤ زارۆكە يێ مريە و ئەڤ ژ نە دزانيت زارۆكێ ئەوێ يێ مريە، بەلێ نەشێت زارۆكێ خوە ژ ملێ خوە دانيت و بەردەوام يا ب رێڤە دچيت، ديمەنەكێ غەميگينە و دەبرينێ ژ هەلويستەكێ گەلەك غەمگين دكەت. ئەگەر ئەم بەرێ خوە بدەينە كارێ (دكەڤيت) دێ بينين كو (د) نيشانا كارێ بەردەواميێ يە، ئانكو كريارە يا دەوامە.

ئەڤ ژنە يا برێڤە دچيت، ديسان رستا (هندى دهێتێ، دلێ وێ ناگريت) ئاماژەيە بۆ كارێ داهاتى ئانكو ئەڤ كريار دێ لدەمێ داهاتى هێتە رويدان و ئەڤ چەندە ژى ساخلەتەكە بۆ هەبوونا وێنێ ب بزاڤ.

- هۆزانڤان دبێژيت:

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

((خوزی ئەز چووبا مە مەدرەسێ و

من رەسم زانیبان

دا رەڤەکا قولنگان ل ئەسمانەکێ شین چێکەم

خوزی ئەز قولنگێ دەستپێکێ بامە و

ڤێ پایزێ

من ژ ڤی واری بارکربا))[44]

وێنەیێ ب بزاڤێ ئەڤێ پارچە هۆزانێ ئەوە کو کەسەك فرەجە و رەنگان رادکەت و دەست ب نیگارکێشانێ دکەت و وێنێ رەڤە کا قولنگان لسەر تابلۆیەکی دکێشیت، ئانکو کارێ ئەڤێ رستێ ئاماژێ ددەتە دەمێ داهاتی، پێشگری (دا) + (چێبکەم) ئانکو دا لدەمێ داهاتی کارێ نیگارکرنا ئەوی تابلوی کەت لدویف ئەڤێ چەندێ بزاڤەك دکەڤیتە وێنەیی.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((کی دێ تەناکەت؟!

ئەگەر سبە ژ برینێن خۆ ژی رابوو

مەزن بوو و بوو بویك

کێ دێ کارێ وێ کەت و

کـی دێ دەسـت و تلـێن وێ خەناکەت؟!))[45]

د ئەڤی وێنەیدا، هۆزانڤان باسێ کچەك دوو سالی دکەت کو ئەو وێنێ ژ ناڤ خێزانا خۆ ژ پەڤینەك تیرورستی رزگاربوو و هۆزانڤان دیاردکەت، ئەگەر ئەڤ کچە لدەمێ داهاتی ژ برینێن خوە ساخ بوو و مەزن بوو ژی ما کی دێ کار و بارێ بو بیکینیێ بوو کەت ئانکو مانێ چ کەس ژ خێزانا ئەوێ نەمایە ساخ و کەسەك نینە خوە لێ بکەت خودان بخوە لدەمێ بۆ یکینیێ ژی. ئێك هەبیت دەستێ ئەوێ خەناکەت، لڤێرە کارێ رستا (کی دێ کارێ وێ کەت) و کارێ رستا (کی دێ دەست و تلێن وێ خەناکەت)، کارێ دەمێ داهاتیە، ئانکو بزاڤا دەمێ کارێ (کارکرنێ) و (خەناکرنێ) دێ لدەمێ بهێت هێتە کرن و لدویف ئەڤێ چەندێ بزاڤ دکەڤیتە ئەڤی وێنەی، چونکی ئێك ژ ساخلەتێن وینێ ب بزاڤ ئەوە کو پێدڤیە کارێ رستێن ئەوی وێنەی، پێدڤیە ئاماژێ بدەنە دەمێ داهاتی.

6-2- پراکتیزەکرن لسەر وێنێ لێکچواندنێ:

هۆزانڤان دبێژیت:

((ئەو سینگ... بەری چاردە سالا

چیمەنەکا زوزانا بوو

هەلالێن سۆر

ل هەر دوو ملا سەما دکر))[46]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا، وێنەیەکێ لێکچواندنێ هاتیە ئافراندن و رەگەزێن هونەریێن لێکچواندنا ئەڤی وێنەی ب ئەڤی رەنگێ خوارێ دناڤدا هاتینە بەرجەستەکرن.

- لێچو: سینگ
- لەوچوو: چیمەن
- ئامرازێ لێکچواندنێ: نینە
- جۆرێ لێکچوندنێ: رەوان

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

- روویێ لێکچواندنێ: نینە، بەلێ برێکا ژێری ئەم دشێین بێژین، مەبەست ژێ بەرفرەهیە، ئانكو ئەو كەسێ سینگێ خوە بۆ هەر هزرەكێ یان بوچوونەكێ ڤەكەت و سەرەدەریەكا نەرم بكەت. ب دیتنا مە، مەبەستا هۆزانڤانی ژ ئافراندنا ئەڤی وێنەی لێکچواندنێ ئەوە كو دڤێت ئاماژێ بدەتە هندێ كو ئەڤ كەسە بەر ماوەیەكی (چواردە سال) كەسەكێ ژێهاتی بوو كو بدیتنا مە مەبەست ژێ وەلاتە كو یێ ئازادبوو، بەلێ بشتی ئەڤی ماوەی ئەو ئازادی و خوەشیە یاكو وەكە مێرگ و چیمەنێن خوەش لێ هاتیە تێكدان.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((دلێ تە كەلها دمدم و
هندەكا تو چاندی و
هندەكا تو ئاڤدای
ل بەر سیبەراتە یا پالدای))[47]

رەگەزێن هونەرێن وێنێ لێکچواندنێ دناڤ ئەڤی وێنەیدا ب ئەڤی رەنگی خوارێ هاتینە بەرجەستەكرن.

لێچوو: دل

لەوچوو: كەلهە

ئامرازێ لێکچواندنێ: نینە

جورێ لێکچواندنێ: رەوان

روویێ لێکچواندنێ: نینە، بەلێ برێکا ژێری ئەم دگەهینێ كو مبەسەت ژێ خۆراگریا ئەڤی كەسی یان تشتیە كو دلێ ئەوی لبەر نەخوشی و ئاستەنگا وەكو كەلها دمدمە. بدیتنا مە، مەبەستا هۆزانڤانی ژ ئەڤی وێنەیێ لێکچواندنێ ئەوە، دڤێت ئاماژێ بدەتە خۆ راگریا كەسێ كورد لبەر هەمی ئەوان هەلویست و رەوشتێن نەخۆشێن دكەڤنە دناڤدا.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((ناڤێ من كەپرە
كەپر
ئەنیا من رۆژە....
دلێ من بەفر
هەمی چیایێن بلند و
هەمی كانیێن زەلال
من ناس دكەن ...))[48]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا دوو وێنەیێن لێکچواندنێ هاتینە پێكئینان و رەگەزێن هونەریێن لێکچواندنا ئەڤان هەردوو وێنەیان ب ئەڤی رەنگێ خوارێ هانیە بەرجەستەكرن.

وێنەیێ ئێكێ:

لێچوو: كەپر (گوڤار)

لەوچوو: رۆژ

ئامرازێ لێکچواندنێ: نینە

جۆرێ لێکچواندنێ: رەوان

روویێ لێکچواندنێ: نینە، لێ برێکا ژێری ئەم دشێین بگەهینێ بدیتنا مە، مبەستا هۆزانڤان ئەوە كو دڤێت بدەتە دیاركرن كو گوڤارا (كەپر) ئەوا بۆ زارۆكان دەردكەت ژلایێ دەزگەهێ

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

سپيريز ڤە وەكو رۆناهيا رۆژێ، زانست و ئامۆژگاری پێشكێشی زارۆكان دكرن.

وێنەيێ دووێ:

لێچوو: دل

لەوچوو: بەفر

ئامرازێ لێكچواندنێ: نينە

جۆرێ لێكچواندنێ: رەوان

روويێ لێكچواندنێ: نينە، لێ بريێكا ژيری ئەم دشێين بێژين: دبيت مەبەستا هۆزانڤانی ئەوبيت كو گوڤارا كەپر بۆ تەخا زارۆكان وەكو دلەكێ پاقژە و بێگونەهە.

7-2- وێنێ خوازەيی:

هۆزانڤان بێژيت:

((ئاااه ... ل وێ دەرێ

ل دەڤێ وێ گۆلا ژ ستەمێ دكەلی

ستوينەكا كورت...

وەكی بەژنا سولتانی كورت

ژ فەرهەنگا كينا فاشزمێ

دو پەيڤێن رەش، هەلگرتبوون

"قف للتفتيش"

ل بەر وێ ستوينێ...

رۆژێ بيست و پێنج سەعەتا...

سەيێن هەين و

گەر سەرەوين

كاروانی ب رێكا خۆ ناچيت))(49)

د ئەڤێ پارچە هۆ.انێدا وێنيێ خوازەيی ژ پەيڤا (سە) هاتيە پێكئينان. واتا فەرهەنگيا ئەڤێ پەيڤێ گيانەوەرێ (سە)يە كو هەر ژ كەڤندا مرۆڤ ئەڤ گيانەوەرە ژ بۆ نۆبەداريا بەر پەزی و كەوالی بكارئينايە، بەلێ دناڤ جڤاكێ كورديدا ب چاڤەكێ نزم تەماشەی ئەڤی گيانەوەری دكەن و هندەك دەلالەتێن خراب ژێ د بەخشن، ئانكو (سە) ئەو كەسێن خراب و زيانبەخش. لڤێرە هۆزانڤانی ئەڤ وێنێ خوازەيی ب ئەڤی رەنگی بەرجەستەكريە:

زالگەهێن دوژمنی لدۆر مانين گوند و باژێران ددانان و ستوينەك لبەرامبەر ددانا و لسەر دنڤيسی (قف للتفتيش) ولبەر ئەڤێ زالگەهێ سەربازێن دوژمنی لبەر بوون و لڤێرە مەبەستا هوزانڤان ئەڤان سەربازێن دوژمنی، ئانكو (سە) وەكو سەيان دزيان بەخشن و بەلگەژێ بۆ ئەڤی وێنەيێ خوازەی ئەوە (گەر سە رەوين / كاروانی ب رێكا خۆ ناچيت) ئانكو گەر ئەڤان زرتەكێن دوژمنی دەست ب كارێ خوەيێ زۆرداريێ كر ئيدی كەس نەشێت ب ئازادی بهێت و بچيت.

- هوزانڤان دبێژيت:

((دلێ من يانە... دلێ من يانە

من ديسا ليسێ دەرد و كول و خەمانە

بەرێ ڤێ سبێ

ژ تۆز و گەرا بەريا ژێری

باهۆزەك رابوو.

وەی بابۆ چ باهۆزەكا بێ يەمانە

باهۆزا قورت و دالە رەشانە

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

باهۆزا لەشكەرێ قرالێ بەغدانە
لەشكەرێ غەدرێ
لەشكەرێ ژەهرێ))[50]

د ئەڤێ وێنەیێ خوازەیی دا، هۆزانڤانی پەیڤا (باهۆز) کریە پەیڤا خوازەیی، ئانكو (باهۆز) ئەو دیاردا كەشناسیە دەمێ كو (با) و (باران) یان (بەفر) لگەل ئێك رادبن و سەقایەكێ نەخۆش پەیدا دكەت. هۆزانڤانی ئەڤ ساخلەتە ئانكو (باهۆز) بۆ هێرشا دوژمنی بەرجەستەكرنە و بەلگەیێ خوازەیژی ئەوە كو (باهۆزا لەشكەرێ قرالێ بەغدانە ئەڤی دوژمنی وەكو باهۆزەكێ وێرانكرن و نە خۆش لناڤ ملەتی پەیداكریە.

- هوزانڤان دبێژیت:

((ل بەر راستیێ ژێ،
سەرێ خۆ د چەماند
خودێ هۆسا دابوو،
ل هەر جهەكێ ستریەك دیتبا، هەلدكێشا
و
شوینا وی گولەك د چاند))[51]

د ناڤ ئەڤی وێنەیدا، پەیڤا خوازەیی (ستریە) واتا فەرهەنگیا ئەڤێ پەیڤێ ئەو رووەكێ سەرێ وی تیژە و زراڤ كو هشك دبیت. لڤێرە هۆزانڤان باسێ كەسەكی دكەت كو هەڤالێ ئەوییە و پەسنا ئەوی دكەت كو ل هەر جهەكێ ئەڤی كەسی خرابیەك یان كارەكێ نە دروست دیتبا، ئەڤی كەسی ئێكسەر ئەو خرابیە راستڤەدكر (هەلدكێشا)، بەلگەژی بۆ ئەڤی خوازەی ئەوە كو ل جهێ ئەڤی كارێ خراب ئەوی (شوینا وی گولەك د چاند) ئانكو ل جهێ خرابێ ئەڤی كەسی قەنجیەك دكر.

2-8- پراكتیزەكرن وێنێ خواستنێ:

- هۆزانڤان دبێژیت:

((بەرێ هەژدە سالان
وەك ئەڤرۆ ل پێش چاڤێت منە
گەلەكا تێهنی،
دلەپێ نیڤرۆیەكا هاڤینێ دا
گەمیەكا بەحرێ ل بەر ملێ رۆژێ
من گۆتێ:
سەرێ خۆ راكە جەلال))[52]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا رەگەزێن هونەریێن وینێ خواستنێ ب ئەڤی رەنگی بەرجەستە بووینە.

- بۆ خواستی: نینە / ئانكو كەسەكە (هەڤالێ هۆزانڤانیە)
- ژێخواستی: گول
- بەلگە: گەمیا بەحرێ نەشێت خوە لبەر سینگا رۆژێ بگریت

ئەڤ وێنەیە دەربرینێ ژ هەلویستەكێ هۆزانڤان دكەت كو هەڤالەك ئەوی بناڤێ (جەلال) تووشی نەخۆشیەك گران بوویە و هۆزانڤانی سەرەدانا ئەوی كریە و ددەتە خۆیاكرن كو ئەڤە كەسە وەكو گۆلەكا تێهنی خۆیا دكەت، ئانكو نەخۆشیێ ئەو ئێخستیە و بێ سەروبەركریە و پشتی هینگێ ژ ئاراستا گۆتنا

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

(گەمیا بەحرێ ل بەر ملێ رۆژێ) دیاردبیت كو ئەڤ كەسە نەشێت خوە لبەر ئەڤێ نتشتی بگریت و د مریت.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((دما تاریێ ئەم بێ چاڤ كرین
(خانی) چرایەك هەلكر
من ڤەمراند
دەما سور سەقەمێ
ئەم بێ گاڤ كرین
(بارزانی) ئاگرەك هەلكر
مە ڤەمراند))[53]

د ئەڤێ پارچە هۆزانێدا دوو وێنەیێن خواستنێ هاتینە ئاڤاكرن و رەگەزێن هونەریێن خواستنێ ب ئەڤی دەنگێ خوارێ د ناڤدا هاتینە بەرجەستەكرن:

- وێنێ ئێكێ:

ژێخواستی: دیار نینە / تاری ئانكو دوژمن

بۆ خواستی: ئەم (مللەتێ كورد).

بەلگە: خانی چرا هەلكر، ئانكو، دەمێ دوژمنێ زۆرداری و چەوساندن لناڤ مللەتی بەلاڤكری و خەلكی هزرا نەتەوەیی پشت گوه هاڤێتی هینگێ (خانی) هۆزانێن خوە وەكو رۆناهیەكێ بۆ هشیاركرنا مللەتی نڤیسین تاكو ئەوێ تاریاتینێ نەهێلیت.

- وێنێ دوویێ:

ژێخواست: دیارنینە / سەرما ئانكو دوژمن

بەلگە: بارزانی ئاگرەك هەلكر تاكو ئەوێ سەرمایێ نەهێلیت، ئانكو دەمێ دوژمنێ زۆردار مللەت تەپەسەركری و چ رێك بۆ نەهێلاین، بارزانی شورەش هەلكر و دژی ئەوێ زۆرداریێ راوەستیا.

2-9- وێنێ درکەیی:

هۆزانڤان دبێژیت:

((دەستێ وی دەشت بوو
بەریكا وی پویش
شۆل نەما نەكری))[54]

هۆزانڤانی د ئەڤی وێنێ دركەیی دا، وێنێ كەسەكی كێشایە كو باسێ ئێك ل ساخلەتێن ئەوی كریە، ئانكو نەراستەوخو ئاماژە دایە ئێك ژ ساخلەتێن ئەڤی كەسی كو ئەو ژی (دەستێ وی دەشتە) كەسەكێ مەردە و دەستڤەكریە، ئانكو ئەڤ فرێزە (دەستێ وی دەشتە) دیتییە هەڤالناڤەك بۆ ئەوی كەسێ ئەڤ ساخلەتە لدەڤ هەی كو كەسەك مەردە و نەیێ قەلسە.

- هۆزانڤان دبێژیت:

((داپیرا من
پیرەژنەكا پیر
خودێ هەردەم ل بیر
عەبدەكا شوكری
رۆژا وێ نڤێژ
سالا وێ رۆژی
پرچاوێ سپی
دلێ وێ سپیتر))[55]

گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

د ئـەڤێ پارچـە هۆزانێـدا، وێنـێ دەرکـەیی برێکا ساخلەت یان هـەڤالناڤێ (دلێ سپی) هاتیـە ئافرانـدن، ئـانکو ئـەڤ سـاخلەتە بڕەنگـەکێ نـە راستەوخو ئاماژێ ددەتە ئەوی کەس باش، ئـانکو ئــەڤ کەســێ چ گونــەهان نەکــەت و زیــانێ نەگەهینیتە چ کەسان وینێن سۆد بەخش بیت د هەمی رەفتار و سەرەدەرییێن خودا، دبێژن دلێ ئەڤی کەسی، سپیە، ئانکو یێ باشە، ئەڤ پیرەژنـە کەسەکا باشە، چونکی دلێ وێ یێ سپییە.

ئەنجام:

1- وێنــەییێن هونــەرییێن دنــاڤ ئــەڤێ دیوانێــدا هاتینــە ئافرانــدن، دەربرینــەکا راســتەوخۆ ژ ئەزموونا هۆزانڤانی دکەت.

2- هۆزانڤــان شــیایە برێکــا ئــەڤان وێنــەیان، چەندین دیمەنێن خویناوی و غـەمگین ژ خـەباتا مللــــەتێ کــــورد دنــــاڤ هۆزانــــا خــــوە دا بەرجەستەبکەت.

3- هۆزانڤــان شــیایە بریکــا وێنــەیێن (ســادە) خەباتا گەلێ کورد دژی زۆرداریێ ب ئافرینیت.

4- هۆزانڤان شیایەچـەندین دیمـەنێن زینـدی و نەلەڤ برێکا وێنـەییێن (بـزاڤ و نـەلڤ) ژ بابـەتێن جڤاکی و سرۆشتێ کوردستان لناڤ هـۆزانێن خـوە بکریت.

5- وێنــەییێن رەوانبێــژێ جهــەکێ بەرچــاڤ دنــاڤ وێنـەییێن ئـەڤێ دیوانێـدا هەبووینـە و بتایبـەت وێنەیێ (لێکچواندن و خوازەیی).

پەراوێز و ژێدەر:

(1) د. صلاح الدين عبدالتواب (1995)، الصورة الأدبية في القرآن الكريم، الشركة المصرية العالمية للنشر – لونجمان، الطبعة الأولى، القاهرة، 1995، ص9.

(2) بيانكا ماضيية (1999)، العلاقات المتجسدة في لاصورة الفنية، مجلة (الموقف الأدبي)، مجلة أدبية شهرية يصدرها اتحاد كتاب العرب بدمشق، العدد (341)، ص41.

(3) د. صـلاح الـدين عبـدالتواب (1995)، ژێـدەرێ بـەرێ، بپ9.

(4) نــەوزاد عەبــدوللا بامــەرنی (2007)، ئایــدیولۆژیا د هـۆزانێن جەگـەرخوینی دا، دەزگـەها سـپیرێز یـا چـاپ و وەشانێ، چاپا ئێکێ، دهوك، بپ154.

(5) کـامیران محمـد نبـی و حمدیـە حسـن محمـد (2010)، وێنە و وێنـێ هوزانـا سـەیری بوتـان، گوڤـارا زانکویـا دهـوك، پەبەندا (14)، ژمارە (2)، بپ113.

(6) جابر احمد عصفور (1992)، الصورة الفنيـة في الـتراث النقـدي والبلاغـي، الطبعـة الثالثـة، المركـز الثقـافي العربـي (بيروت/الدار البيضاء)، ص392.

(7) سي دي لويس (1982) الصورة الشعرية، ترجمة: أحمد نصيف الجنابي، دار الرشيد، الطبعة الأولى، بغداد، ص21.

(8) إلزابيـت درو (1961)، الشـعر كيـف نفهمـه ونتذوقـه، ترجمة: محمـد ابـراهيم الشوشي، مؤسسـة فـرنكلين، بـيروت، ص24.

(9) مــريم ســعود (2006)، البعــد التصــويري في القــرآن الكريم (سورة يوسف نموذجا)، رسالة ماجستير، قسم اللغة العربيـة وآدابيهـا، كليـة الآداب و اللغـات، جامعـة الجزائـر، بإشراف: د. يوسف عروج، غير منشورة، ص8.

(10) فـائز الشـرع (2004)، الصـورة الكليـة مفهـوم وانجـاز (دراسـة في الشـعر العربـي الحـديث بـين الحـربين العـالميين، الطبعة الأولى، دمشق، ص25.

(11) محمد غنيمي هلال (1973)، النقد الأدبي الحديث، دار الثقافة، الطبعة الأولى، بيروت/لبنان، ص457.

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

(12) د. عبدالقادر القط (1987)، الاتجاه الوجداني في الشعر العربي المعاصر، دار النهضة العربية، الطبعة الأولى، بيروت، ص435.

(13) الولي محمد (1990)، الصورة الشعرية في الخطاب البلاغي والنقدي، المركز الثقافي العربي، (بيروت/الدار البيضاء)، الطبعة الأولى، ص7.

(14) كاميران محمد نبى و حمديه حسنى محمد (2010)، ژێدەرێ بەرێ، بپ114.

(15) د. عبدالغفار مكاوي (1987)، قصيدة وصورة (الشعر والتصوير عبدالعصور)، سلسلة عالم المعرفة، العدد (119)، الطبعة الأولى، الكويت، ص11.

(16) مريم سعود (2006)، ژێدەرێ بەرێ، بپ6.

(17) خليل عودة (1987)، الصورة الفنية في شعر ذي الدمة، أطروحة دكتوراه، قسم اللغة العربية، كلية الآداب، جامعة القاهرة، غير منشورة، ص6.

(18) نەوزاد عبدالله بامەرنی (2007)، ژێدەرێ بەرێ، بپ155.

(19) آسية داحم (2009)، الإيقاع المعنوي في الصورة الشعرية، رسالة ماجستير، قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب واللغات، جامعة حسيبة، بن بو علي الجزائر، غير منشورة، بإشراف: د. العربي عميش، ص21-22.

(20) نەوزاد عبدالله بامەرنی (2007)، ژێدەرێ بەرێ، بپ162.

(21) نەوزاد عەبدوللا حەسەن (1998)، وێنێ هوزانێ د هوزانێن قوچانی دا، گوڤارا پەیف، ژمارە (7)، دهوك، بپ47.

(22) سەردار ئەحمەد حەسەن گەردی (2004)، بنیاتی وێنەی هونەری لە شیعری کوردیدا (1970-1991)، دەزگای چاپ و پەخش سەردەم، چاپی یەکەم، سلێمانی، بپ154.

(23) هەمان ژێدەر، بپ120.

(24) نزار ئورمانی (2005)، خوین د هەمبێزا بەفری دا ڤەکۆلینەکا فۆرمالستی شیکاریە، چاپا ئێکێ، دهوك، بپ110.

(25) کەریم شارەزا (1997)، وێنەی شیعری کوردی لە نێوان چەسپا و سولارینە، گۆڤارا رامان، ژمارە (9)، هەولێر، بپ11.

(26) محمد بکر (2004)، پەخشانە شیعری کوردی (تەکنۆسیمانتیکی گوتاری شیعری)، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، هەولێر، بپ58.

(27) نزار ئورمانی (2005)، ژێدەرێ بەرێ، بپ126.

(28) نەوزاد عبدالله بامەرنی (2007)، ژێدەرێ بەرێ، بپ175.

(29) نزار ئورمانی (2005)، ژێدەرێ بەرێ، بپ126.

(30) نەوزاد عبدالله بامرنی (2007)، ژێدەرێ بەرێ، بپ176.

(31) د. ناصر حلاوي و آخرون (1996)، البلاغة والتطبيق، الطبعة الثانية، بغداد، ص59.

(32)

(33) موئەيەد تەيب (2012)، دەزگەها سپيرێز يا چاپ و وەشانێ، چاپا ئێکێ، دهوك، بپ31-32.

(34) هەمان ژێدەر، 124-125.

(35) هەمان ژێدەر، بپ149.

(36) هەمان ژێدەر، بپ37-38.

(37) هەمان ژێدەر، بپ63-65.

(38) هەمان ژێدەر، بپ99-100.

(39) هەمان ژێدەر، بپ87-88.

(40) هەمان ژێدەر، بپ51-52.

(41) هەمان ژێدەر، بپ96.

(42) هەمان ژێدەر، بپ105.

(43) هەمان ژێدەر، بپ8.

(44) هەمان ژێدەر، بپ41.

(45) هەمان ژێدەر، بپ94.

(46) هەمان ژێدەر، بپ109.

(47) هەمان ژێدەر، بپ43.

(48) هەمان ژێدەر، بپ49.

(49) هەمان ژێدەر، بپ113.

(50) هەمان ژێدەر، بپ8-9.

https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

(51) هەمان ژێدەر، بپ32ـ33.

(52) هەمان ژێدەر، بپ77.

(53) هەمان ژێدەر، بپ83.

(54) هەمان ژێدەر، بپ143.

(55) هەمان ژێدەر، بپ78.

(56) هەمان ژێدەر، بپ90-91.

(57)

الصور الشعرية لديوان الشاعر(مؤيد طيب) پلگ دەما برسی دبن

الخلاصة

البحث محاولة لتحليل الفنية للقصائد التي تضمنها ديوان الشاعر(مؤيد طيب) ثلط دةما برسى دبن ومن الموكد ان موضوع هذا البحث يعد الان مجالا مهما ومثيرا في النقد الادبي,كونه يعد جنسا ادبيا مهما ورئيسيا ضمن مكونات الزمن في الشعر وما نراه في هذا الديوان محاولة الشاعر لتجسيد الكثير من المواضيع والمعاني والإشارات سواء بصورة مباشرة او غير مباشرة في هذا الجنس الادبي.

البحث محاولة لإغناء مكتبة النقد الادبي الكردي وتحديدا في مجالها التطبيقي.

هذا البحث المعنون ب ثلط دةما برسى دبن للشاعر مؤيد طيب موضوع الصورة الفنية الشعرية من ناحية المفهوم والتعريف والأهمية وأجناسها,وقد اوضحها الباحث بصورة نظرية وثم عمل بحث على تحليل تلك الاجناس بصورة تطبيقية على مضامين تلك النصوص الشعرية. وتوصلت النتائج الى ان جميع الصور في النصوص التي يتضمنها هذا الديوان ما هي إلا تعبير مباشر عن معاناة وماسي الامة الكردي مع وجود مجموعة كبيرة من المشاهد الحية والثابتة وبالغة للتصوير عن النضال الشعب الكردي.

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:22، ژمارە:1، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 1-21، 2019
https://doi.org/10.26682/hjuod.2019.22.1.1

THE POETIC IMAGE OF COLLECTION OF POEMS OF MOAYED TAYEB “BLING DAMMA BRSEDBEEN “

DR. NOZAD ABDULLAH HAJI
College of Basic Education, University of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

This research is an attempt to analyze the artistic image of the poems included in the poetic collection of the poet Muayad Tayeb Bling Damma Brsedbeen “. It is certain that the subject of this research is now an important and exciting area in the literary criticism due to the fact that this subject is an important literary genre and a major component of time in poetry .

What we see in this poetic collection is the poet’s attempt to embody many themes, meanings and references, both directly and indirectly in this literary genre.

This research is an attempt to enrich the library of Kurdish literary criticism, specifically in the field of application

In this research, the researcher explained the subject of the poetic art image in terms of concept, definition, importance and its genres in theoretical way and then the researcher worked on the analysis of these species in a practical way to the contents of those texts poetic

In conclusion, the researcher reached the results of the most important is that all the images in these poetic texts is a direct expression of the suffering and tragedies of the Kurdish nation in addition to the existence of a large range of live scenes and constant, which embodies the struggle of the Kurdish people